

Sygn. akt I UK 93/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 marca 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Staryk (przewodniczący)
SSN Romualda Spyt (sprawozdawca)
SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec

w sprawie z odwołania M. T., E. S.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w R.
o ustalenie odpowiedzialności za składki na ubezpieczenia społeczne i
ubezpieczenie zdrowotne,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 9 marca 2017 r.,
skargi kasacyjnej odwołującego się M. T. od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 14 maja 2015 r., sygn. akt III AUa (...),

- 1. oddala skargę kasacyjną i odstępuje od obciążania M. T. kosztami postępowania kasacyjnego,**
- 2. zasądza od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w (...) na rzecz radcy prawnego S. F. kwotę 5400 zł powiększoną o podatek od towarów i usług tytułem zwrotu nieopłaconych kosztów pomocy udzielonej w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy G. Ośrodek Zamiejscowy w R., oddalił odwołanie M. T., członka zarządu Agencji (...) Regionu R. SA w R. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 12 kwietnia 2012 r., stwierdzającej jego odpowiedzialność za zaległości składkowe Spółki na: Fundusz Ubezpieczeń Społecznych - w okresie od marca 2008 r. do maja 2010 r., na Fundusz Ubezpieczenia Zdrowotnego, Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych – w okresie od lutego 2008 r. do maja 2010 r.

Sąd Okręgowy ustalił, że od początku istnienia Spółki, tj. od 1996 r., M. T. był członkiem zarządu, a od czerwca 1998 r. do czerwca 2010 r. - prezesem zarządu.

W trakcie prowadzenia działalności w okresach spornych Spółka nie opłacała składek na ubezpieczenie społeczne, ubezpieczenie zdrowotne oraz na Fundusz Pracy i Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, co spowodowało zaległości w kwotach wskazanych w zaskarżonej w decyzji.

M. T. w dniu 25 marca 2009 r. złożył do Sądu Rejonowego w G. Wydziału Gospodarczego wniosek o ogłoszenie upadłości Spółki z możliwością zawarcia układu, który zarządzeniem przewodniczącego z dnia 2 kwietnia 2009 r., został zwrócony, gdyż zawierał braki formalne. Spółka dwukrotnie zwracała się do organu rentowego z wnioskiem o zawarcie układu ratalnego. Postępowanie wszczęte na wniosek z dnia 14 października 2009 r. zostało umorzone w związku z cofnięciem wniosku. Natomiast wniosek z dnia 21 października 2009 r. organ rentowy pozostawił bez rozpoznania z uwagi na niespełnienie warunku uregulowania składek niepodlegających ulgom (finansowanych przez ubezpieczonych).

Postanowieniem z dnia 7 lutego 2011 r. Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w L. umorzył postępowanie egzekucyjne prowadzone przeciwko Spółce, wobec stwierdzenia bezskuteczności egzekucji. Nie odnaleziono ruchomości podlegających zajęciu, a egzekucja z wierzytelności i rachunków bankowych była nieskuteczna.

Postanowieniem z 17 lipca 2013 r. Sąd Rejonowy w R. w sprawie Co (...), o egzekucję z nieruchomości z wniosku wierzycieli, w tym Agencji (...) Regionu R. SA w R., zatwierdził plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji, w wyniku którego

Agencji przypadła suma 76.421,43 zł - jako wierzycielowi prowadzącemu egzekucję w sprawie KM (...). Sąd wskazał w postanowieniu, że obecnie wierzytelność przysługująca Agencji objęta jest zajęciem przez Naczelnika Urzędu Skarbowego w R. (wpływ 4 maja 2012 r.) na łączną kwotę 390.808,30 zł oraz przez Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w R.

M. T. na rozprawie w dniu 18 grudnia 2013 r. podniósł, że Spółka posiada jeszcze majątek, np. sprzęt laboratoryjny oraz wierzytelności, z których mogłyby być zaspokojone należności składkowe. Oprócz ogólnego wskazania tych faktów nie przedłożył dowodów na potwierdzenie prawdziwości tych twierdzeń.

Sąd Okręgowy uznał, że M. T. jako prezes zarządu Spółki ponosi odpowiedzialność za zobowiązania Spółki określone w zaskarżonej decyzji. Za takim ustaleniem przemawiają okoliczności wynikające z przedłożonej dokumentacji finansowej Spółki oraz danych wynikających z akt Sądu Rejonowego w G. i Sądu Rejonowego w R.

Nie ulega wątpliwości, iż M. T. nie wypełnił żadnego z warunków uwalniających od takiej odpowiedzialności, gdyż nie złożył skutecznie wniosku o upadłość, a wniosek taki z 25 marca 2009 r. został przez Sąd zwrócony z uwagi na braki formalne uniemożliwiające wszczęcie postępowania upadłościowego.

M. T. nie wskazał również mienia Spółki, z którego egzekucja umożliwi zaspokojenie zaległości składkowych w znacznej części, gdyż egzekucja prowadzona przez Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w L. okazała się bezskuteczna a nadto suma uzyskana z licytacji nieruchomości dłużnika Spółki w postępowaniu przed Sądem Rejonowym w R. (76.421,43 zł) nie pokryłaby zaległości Spółki.

Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 14 maja 2015 r. oddalił apelację M. T. od powyższego wyroku.

Sąd drugiej instancji wskazał, że Sąd Okręgowy przeprowadził prawidłowe postępowanie dowodowe, dokonał trafnych ustaleń faktycznych oraz wywiódł z nich logiczne i znajdujące oparcie we właściwie wskazanych przepisach prawa materialnego wnioski.

Sąd drugiej instancji wskazał, że w niniejszym postępowaniu nie było kwestionowane przez odwołującego się, że zaległości składkowe powstały w czasie

sprawowania przez niego funkcji członka zarządu (art. 116 § 1 w związku z art. 116 § 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa; jednolity tekst: Dz.U. 2017 r., poz. 201) oraz że egzekucja tych zaległości wobec Spółki okazała się bezskuteczna (art. 116 § 1 Ordynacji podatkowej). Sąd Apelacyjny podzielił pogląd Sądu Okręgowego, że odwołujący się nie wykazał, aby we właściwym czasie zgłosił wniosek o ogłoszenie upadłości (art. 116 § 1 pkt 1a Ordynacji podatkowej), a także że nie wskazał mienia Spółki, z którego egzekucja umożliwiłaby zaspokojenie jej zaległości podatkowych (składkowych) w znacznej części (art. 116 § 1 pkt 2 Ordynacji podatkowej).

Wyrok ten został zaskarżony skargą kasacyjną przez M. T., który zarzucił mu naruszenie prawa materialnego: art. 116 § 1 zdanie pierwsze Ordynacji podatkowej w związku z art. 31 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2016 r., poz. 963 ze zm.; dalej ustawa systemowa), przez jego niewłaściwe zastosowanie, prowadzące do przeniesienia na skarżącego jako członka zarządu Agencji (...) Regionu R. SA w R. odpowiedzialności za należności z tytułu składek tej Spółki, pomimo że nie została spełniona przesłanka bezskuteczności egzekucji w stosunku do wszystkich należności z tytułu składek, wskazanych w zaskarżonej decyzji organu rentowego, art. 116 § 1 pkt 2 Ordynacji podatkowej w związku z art. 31 ustawy systemowej, przez jego niewłaściwe zastosowanie, prowadzące do przeniesienia na skarżącego odpowiedzialności za należności z tytułu składek, pomimo że skarżący wskazał organowi rentowemu mienie Spółki, z którego możliwe było zaspokojenie należności z tytułu składek w znacznej części, a także naruszenie przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, a to: art. 202 zdanie 2 k.p.c. w związku z art. 67 § 1 i 70 § 1 k.p.c., skutkujące nieważnością postępowania prowadzonego przez Sąd Apelacyjny w (...) z uwagi na prowadzenie postępowania, mimo iż strona - Agencja (...) Regionu R. Spółka Akcyjna nie miała zdolności procesowej (nie miała organu uprawnionego do działania w jej imieniu); art. 378 § 1 k.p.c. oraz art. 386 § 2 k.p.c., w związku z art. 67, 70 i 71 k.p.c., przez brak uchylecia przez Sąd Apelacyjny wyroku Sądu Okręgowego w G. z dnia 19 grudnia 2013 r., IX U 767/12, w sytuacji, gdy postępowanie prowadzone przez Sąd Okręgowy dotknięte było nieważnością, albowiem strona postępowania - Agencja

(...) Regionu R. SA w R. nie miała zdolności procesowej (nie miała organu uprawnionego do działania w jej imieniu), a Sąd Okręgowy nie wyznaczył jej terminu do uzupełnienia braków w tym zakresie.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności rozważenia wymaga, czy postępowanie przed Sądem Apelacyjnym dotknięte zostało nieważnością. Stwierdzenie tego rodzaju wadliwości postępowania powoduje bowiem najdalej idące skutki procesowe (art. 398¹⁵ § 1 i art. 386 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c.).

Nieważności postępowania skarżący upatruje w prowadzeniu sprawy z udziałem strony - Agencji (...) Regionu SA w R., która nie miała zdolności procesowej (nie miała organu uprawnionego do działania w jej imieniu – art. 67 § 1 i 70 § 1 k.p.c.).

Zainteresowanym w rozumieniu art. 477¹¹ § 2 k.p.c. jest podmiot, którego praw i obowiązków bezpośrednio dotykać może wynik toczącej się sprawy.

Odpowiedzialność osób trzecich za zaległości składkowe (art. 107 Ordynacji podatkowej w związku z art. 31 i art. 32 systemowej) jest odpowiedzialnością za cudzy dług, uzależnioną od istnienia zobowiązania składkowego płatnika składek (spółki), co powoduje, że ma ona charakter akcesoryjny, następczy, gwarancyjny i subsydiarny. Odpowiedzialność ta powstaje na mocy konstytucyjnej decyzji o odpowiedzialności podatkowej osób trzecich (art. 108 § 1 Ordynacji podatkowej w związku z art. 31 i art. 32 ustawy systemowej), tworzącej nowe stosunki pod względem podmiotowym i przedmiotowym. Podmiotem tych stosunków są osoby trzecie, a przedmiotem - odpowiedzialność, która nie odnosi się do obowiązku świadczenia dłużnika składkowego, lecz dotyczy pokrycia długu. Odpowiedzialność osób trzecich została wprowadzona w interesie wierzycieli spółki, w tym wierzyciela składkowego (Zakładu Ubezpieczeń Społecznych), a jej funkcją jest ułatwienie zaspokojenia roszczeń zagrożonych niewypłacalnością dłużnika (spółki), przez poszerzenie kręgu podmiotów, od których wierzyciel składkowy może dochodzić zaspokojenia należności (por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 października 2009 r., I UZP 3/09, OSNP 2011 nr 1-2, poz. 13). Z tego względu w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że w

sprawie wszczętej odwołaniem od decyzji organu rentowego przenoszącej na członka zarządu spółki odpowiedzialność za zobowiązania składkowe tej spółki nie posiada ona (spółka) statusu zainteresowanego, gdyż jej prawa i obowiązki nie zależą bezpośrednio od rozstrzygnięcia sprawy, której przedmiotem jest rozszerzenie odpowiedzialności za zaległości składkowe spółki na członka (członków) jej zarządu (por. wyroki z dnia 26 marca 2013 r., II UK 200/12, LEX nr 1324288 i z dnia 28 sierpnia 2014 r., II UK 539/13, LEX nr 1511199). Sąd Najwyższy w obecnym składzie podziela ten pogląd, dodatkowo wskazując, że odpowiedzialność osoby trzeciej za zobowiązania z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne, zdrowotne, Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych powstaje na mocy decyzji ustalającej te zobowiązania (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z 23 października 2006 r., I UK 126/06, OSNP 2007 nr 21-22, poz. 331). Natomiast odpowiedzialność płatnika składek za te zaległości powstaje z mocy prawa i istnieje niezależnie od odpowiedzialności (zobowiązania) osoby trzeciej stwierdzonej konstytutywną decyzją organu rentowego (jej zobowiązania do pokrycia długu płatnika). Stwierdzenie odpowiedzialności członka zarządu spółki za zaległości składkowe z mocy prawa powoduje powstanie jego solidarnej odpowiedzialności ze spółką (zob. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 października 2009 r., I UZP 3/09 (OSNP 2011 nr 1-2, poz. 13 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 czerwca 2016 r., I UK 214/15, LEX nr 2112304). Jednakże, mimo to, że istota solidarnej odpowiedzialności polega na tym, że wierzyciel może żądać całości lub części świadczenia od wszystkich dłużników łącznie, od kilku z nich lub od każdego z osobna, a zaspokojenie wierzyciela przez któregokolwiek z dłużników zwalnia pozostałych (solidarność dłużników) (art. 366 § 1 k.c.), to jednak aż do zupełnego zaspokojenia wierzyciela wszyscy dłużnicy solidarni pozostają zobowiązani (art. 366 § 1 k.c.). Tym samym wydanie decyzji przenoszącej odpowiedzialność za zaległości składkowe na członka zarządu spółki samo w sobie nie powoduje, że spółka (płatnik) przestaje być zobowiązana do uregulowania zaległości składkowych.

W konsekwencji, Agencja (...) Regionu SA w R. nie miała przymiotu zainteresowanej, a więc jej wezwanie do udziału w sprawie było bezprzedmiotowe i

nie rodziło skutku w postaci nadania jej statusu strony w niniejszym postępowaniu. Tym samym postępowanie przed Sądem Apelacyjnym nie było dotknięte nieważnością.

W związku z tym nie ma usprawiedliwionej podstawy zarzut naruszenia przez Sąd drugiej instancji art. 378 § 1 k.p.c. oraz art. 386 § 2 k.p.c. w związku z art. 67, 70 i 71 k.p.c., przez nieuchylenie wyroku Sądu pierwszej instancji z powodu nieważności postępowania uzasadnionej identyczną argumentacją.

Przechodząc dalej, zarzut skarżącego, że nie została spełniona przesłanka bezskuteczności egzekucji w stosunku do wszystkich należności z tytułu składek, oparty jest na okolicznościach faktycznych niewynikających z podstawy faktycznej wyroku. Skarżący w postępowaniu odwoławczym przed Sądem nie powoływał się na to, że jakaś część zaległości składkowych, za które został obciążony w zaskarżonej decyzji, nie była objęta postępowaniem egzekucyjnym, zakończonym umorzeniem w dniu 7 lipca 2011 r. Co więcej, przesłanka (pozytywna) jego odpowiedzialności na podstawie art. 116 Ordynacji podatkowej w postaci bezskuteczności egzekucji nie była w ogóle kwestionowana. Tymczasem art. 398¹³ § 2 k.p.c. jednoznacznie wyraża zasadę, która stanowi istotę skargi kasacyjnej jako środka odwoławczego, że Sąd Najwyższy jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego wyroku, co oznacza niedopuszczalność powoływania przed Sądem Najwyższym nowych faktów i dowodów (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2008 r., I UK 339/2007, LEX nr 453109; z dnia 19 listopada 2012 r., I PK 174/12, LEX nr 1675317).

Co do zarzutu naruszenia art. 116 § 1 pkt 2 Ordynacji podatkowej w związku z art. 31 ustawy systemowej, przez jego niewłaściwe zastosowanie, prowadzące do przeniesienia na skarżącego odpowiedzialności za należności z tytułu składek Spółki, pomimo że skarżący wskazał organowi rentowemu mienie Spółki, z którego możliwe było zaspokojenie należności z tytułu składek w znacznej części, to również nie zasługuje on na uwzględnienie.

Zgodnie z art. 116 § 1 pkt 2 Ordynacji podatkowej w związku z art. 31 ustawy systemowej, członek zarządu spółki kapitałowej może zwolnić się od odpowiedzialności za zaległości składkowe spółki, jeśli wskaże mienie spółki, z którego egzekucja umożliwi zaspokojenie zaległości podatkowych spółki w

znacznej części. Określenie „zaspokojenie zaległości podatkowych w znacznej części” oznacza, że można przewidzieć z dużą dozą pewności, że egzekucja będzie skuteczna i doprowadzi do wyegzekwowania należności, a ich wysokość będzie miała wartość stanowiącą znaczny (duży) odsetek, porównując ją z wysokością zaległości podatkowych spółki (por. wyroki Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 15 lipca 2011 r., I FSK 899/10, LEX nr 1082301; z dnia 5 czerwca 2012 r., II FSK 2426/10, LEX nr 1218972; z dnia 16 października 2014 r., I FSK 1575/13, LEX nr 1598116; z dnia 10 kwietnia 2015 r., I FSK 366/14, LEX nr 1772769).

W niniejszej sprawie wskazywana przez skarżącego wierzytelność była przedmiotem egzekucji komorniczej. Co więcej, w jej wyniku Spółce, po podziale sumy uzyskanej ze sprzedaży nieruchomości w drodze licytacji, przypadła kwota 76.421,43 zł. Spojrzenie z tej perspektywy, pokazuje, że jeśli „wskazany mieniem” miałyby być wierzytelność spółki (płatnika), to tylko taka, której zajęcie w trybie art. 67 i następnych ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r., o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (jednolity tekst: Dz. U. z 2016 r., poz. 599 ze zm.) daje realną możliwość zaspokojenia organu rentowego. Tego warunku nie spełnia wierzytelność, której dłużnik spółki nie spłaca i konieczne jest wszczęcie wobec niego egzekucji komorniczej, gdy dłużnik ma wprawdzie majątek nadający się do upłynnienia, ale nie wiadomo, czy uzyskana z tego tytułu kwota pokryje jego dług wobec spółki (płatnika) i w jakiej wysokości. W niniejszej sprawie egzekucja wobec wierzyciela Spółki odniosła efekt dopiero w 2013 r. i uzyskano jedynie kwotę 76.421,43 zł. Na podstawie zestawienia tej kwoty z ogólną sumą zaległości (obejmującej okres od lutego/marca 2008 r. do maja 2010 r. i przekraczającej kwotę 500.000 zł) nie sposób twierdzić, że była to wierzytelność, która (potencjalnie) mogłaby zaspokoić należności z tytułu składek w znacznej części.

Niezależnie od powyższego, Sąd Najwyższy w obecnym składzie stoi na stanowisku, że wskazanie mienia, o którym mowa w art. 116 § 1 pkt 2 Ordynacji podatkowej dotyczy czasu po stwierdzeniu bezskuteczności egzekucji. Z brzmienia przepisu wynika, że chodzi o sytuację, w której (najpierw) egzekucja z majątku spółki okazała się w całości lub w części bezskuteczna, a (następnie) członek zarządu wskazuje mienie spółki, z którego egzekucja umożliwi zaspokojenie

zaległości podatkowych spółki w znacznej części. Nie chodzi więc o ujawnienie majątku w toku egzekucji, ale po jej zakończeniu (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 3 lutego 2012 r., II UK 121/11, LEX nr 1135993; z dnia 15 lipca 2011 r., I UK 325/10, z dnia 17 lutego 2009 r., OSNP 2012 nr 17-18, poz. 223).

Stwierdzenie bezskuteczności egzekucji wymaga skierowania jej do całego majątku spółki. Zatem wskazanie mienia w toku postępowania egzekucyjnego ma w pierwszej kolejności znaczenie dla przesłanki w postaci bezskuteczności egzekucji. W tym kontekście „wskazane mienie”, o którym mowa w art. 116 § 1 pkt 1 Ordynacji podatkowej, to majątek, który albo nie był znany (nie był ujawniony) w toku egzekucji, albo z którego w postępowaniu egzekucyjnym nie udało się uzyskać zaspokojenia (np. nie udało się wtedy sprzedać nieruchomości dłużnika w drodze licytacji), lecz taka możliwość pojawiła się po umorzeniu postępowania egzekucyjnego i na nią właśnie wskazuje członek zarządu.

Jeśli zaś chodzi o wątpliwości skarżącego odnośnie do zgodności z art. 2 Konstytucji RP - art. 477¹⁴ 1-4 k.p.c., to zauważyć należy, że przepis ten nie został ujęty w podstawach kasacyjnych, a Sąd Najwyższy zgodnie z art. 398¹³ § 1 k.p.c., rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw; w granicach zaskarżenia bierze jedynie z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania. Z tego powodu kwestia ta nie może być postawą rozważań i kontroli Sądu Najwyższego.

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy na mocy art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł jak w sentencji. O kosztach postępowania kasacyjnego rozstrzygnięto na podstawie art. 102 k.p.c. oraz § 6 pkt 7 w związku z § 12 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 490 ze zm.).

r.g.